

■ Av. Ecem ÖZTUNAY\* ■

## MASUMİYET KARİNESİ

THE PRESUMPTION OF INNOCENCE

### ÖZET

Ceza muhakemesinde amaç; ceza hukukuna özgü ilkeler ve yasalar doğrultusunda adil bir muhakeme gerçekleştirilerek maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır. Ceza muhakemesi hukukuna hakim ilkeler kapsamında bireyin onuru, hakları, kişiliğinin korunmasıyla birlikte adil bir muhakeme amaçlanmakta olup bireyin onurunu, kişiliğini ve haklarını en iyi gözetenlerden birisi de adil yargılanma hakkının korunmasında rol oynayan ve lekelenme hakkını da kendi içerisinde barındıran masumiyet karinesidir. Karine, adil yargılanma hakkının temelini oluşturmakta olup Anayasa'nın 38. Maddesinde suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar kimsenin suçlu sayılmayacağına dair hüküm ile de güvence altına alınmıştır. Bu makalede, adil yargılanma hakkının özünde barındırdığı Masumiyet Karinesi işlenecektir.

**Anahtar Kelimeler:** Masumiyet Karinesi, Adil Yargılanma Hakkı, Lekelenme Hakkı, Unutulma Hakkı.

### ABSTRACT

IPurpose of criminal procedure; It is to reveal the material truth by conducting a fair trial in line with the principles and laws specific to criminal law. Within the scope of the principles governing criminal procedure law, a fair trial is aimed along with the protection of the individual's honor, rights and personality, and one of the ones that best protects the individual's honor, personality and rights is the presumption of innocence, which plays a role in the protection of the right to a fair trial and includes the right not to be tarnished. The presumption forms the basis of the right to a fair trial and is guaranteed by the provision in Article 38 of the Constitution that no one can be considered guilty until his guilt is proven by adjudication. In this article, the Presumption of Innocence, which is inherent in the right to a fair trial, will be discussed.

**Keywords:** Presumption of Innocence, Right to fair trial, The right not to be labelled as criminal, the right to be forgotten.

#### Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 28.09.2023 Kabul Tarihi: 15.12.2023

\* ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-0330-2818>

İzmir Barosu, eecemoztunay@gmail.com / eecemoztunay@icloud.com

## GİRİŞ

Masumiyet karinesi, silahların eşitliği, adil yargılanma hakkı, savunma hakkı, işkence yasağı gibi pek çok hak ve ilkelerin temeli engiziyondan kalan ve bireylerin haklarını görmezden gelen tahkik sistemi dönemindeki düşüncelerin reforma tabi tutulması ile ortaya çıkmıştır.<sup>1</sup> Tahkik sisteminde ceza soruşturması ve kovuşturması aynı mekanizma tarafından yürütülmekte olup hakim hem iddia hem karar makamı olarak rol oynamaktadır. Zamanla gerçekleşen reformlar sonrası yargımanın bağımsız olamayacağından şüpheyle tahkik sistemi reddedilmiş; usuli hukuk kuralları ile ceza muhakemesine özgü ilkeler önemsenmiş ve maddi gerçeğe ulaşma amacı benimsenmiştir. İnsan haklarına ilişkin ilkeler özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yalnızca teorik alanda kalmayarak pratik alana da girmiştir. Bu konuda insan haklarının korunması ve güvence altına alınması ilk başlarda iç hukuku ilgilendiren bir mesele olarak görülse de, İkinci Dünya Savaşı sonrası ülkelerin iç meselesi olmaktan çıkarak uluslararası bir önem kazanmıştır.<sup>2</sup> Bu bağlamda ceza davalarında hukukun üstünlüğü, adil yargılanma, masumiyet karinesi gibi insan hak ve özgürlüklerine ilişkin ilkelere soruşturma ve kovuşturma aşamalarında riayet edilmeye başlanmıştır.

### A. ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER BAKIMINDAN MASUMİYET KARİNESİ

Masumiyet karinesi yalnızca ceza muhakemesinde rol oynayan bir ilke olmayıp aynı zamanda uluslararası anlaşmalarda güvence altına alınmış bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır. Masumiyet karinesi 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nin 9. maddesinde "Her insan suçlu olduğuna karar verilinceye kadar masum sayılacağından, tutuklanmasının zorunlu olduğuna karar verildiğinde, yakalanması

<sup>1</sup> Tanrıvermiş, A., Masumiyet Karinesini Genişleten Bir İlke Olarak Lekelenmeme Hakkı, İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021 ; akt. 228Arslan, s.92; Küçüktaşdemir, s.92;Katırcıgil, s.157 (Erişim: 07.05.2023)

<sup>2</sup> Yayla, M., Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat ve Şüphe, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2. Bası, 2021, s.187)

için zorunlu olmayan her türlü sert davranış yasa tarafından ağır biçimde cezalandırılmalıdır.” şeklinde ilk defa açık bir şekilde söz edilmiştir.<sup>3</sup>

Masumiyet karinesi Kıta Avrupası Hukuk sistemine göre adil yargılanma hakkının bir parçasıdır. Karine; mahkeme kararı verilene kadar kişiyi suçlu saymayı engelleyerek, masum kişilerin mahkum edilmesini engeller ve böylelikle adil yargılanma hakkıyla karşılıklı olarak birbirlerini güvence altına alır.<sup>4</sup> Bununla birlikte Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde de masumiyet karinesine yer verilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile güvence altına alınan bu hakkın sözleşmeye taraf devletler tarafından çiğnenmesi halinde bireyin hak arama hakkının sağlanabilmesi adına Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kurulmuş olup mahkemeye masumiyet karinesine sıklıkla atıfta bulunulmuştur. Adil yargılanma hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde düzenlenmiş olup 6. Maddenin ilk fıkrasına göre herkes yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından yargılanmayı isteme hakkına sahiptir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesinin 2. fıkrasında ise “Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır” hükmü masumiyet karinesinin insan hakları bakımından da korunduğunu ifade eder. Yine masumiyet karinesi hakkında “Kendisine karşı ithamda bulunulan bir kişinin, yasaya göre suçlu olduğu kanıtlanıncaya kadar masum olduğu kabul edilecektir.” şeklindeki bir düzenleme de Avrupa Birliği Temel Haklar Sözleşmesi'nin 48.maddesinde yer almaktadır.<sup>5</sup> Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesinin 14. Maddesinin 2. Fıkrasında “Hakkında bir suç isnadı bulunan bir kimse, hukuka göre suçluluğu kanıtlanıncaya kadar masum sayılma hakkına sahiptir.” Denilerek masumiyet karinesine yer verilmiştir. Anayasamızda ise “Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.” şeklinde masumiyet karinesi örtülü olarak açıklanmıştır. Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin 27.

<sup>3</sup> Ahıntılayan Üzülmöz,İ. Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları, TBB Dergisi, Sayı 58, 2005, ss. 41-72, s.42 Aktaran Schubarth, Martin, Zur Tragweite des Grundsatzes der Unschuldsvermutung, BaselStuttgart 1978, s. 1. (Erişim: 10.05.2023)

<sup>4</sup> Çayan, G., Masumiyet Karinesi Doktrini, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2020, ss. 49-88, s.70. (Erişim: 10.05.2023)

<sup>5</sup> Avrupa Birliği, “Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi,” 2000, www.avrupa.info.tr.

Maddesi uyarınca da suçluluğu bir yargı hükmüne bağlanana kadar kişi masum kabul edilir ve soruşturma evresi gizlidir.

## B. MASUMİYET KARİNESİNİN KAPSAMI

Adil yargılanma hakkı sanık için önemli olduğu kadar toplumun geneli için de önemlidir. Suçluların cezalandırılması kadar masumların cezalandırılmamasında da toplumun bir menfaati olduğundan, adil yargılanmanın korunması toplumun adalete olan güveninin korunması bakımından önemlidir. Bununla birlikte suçlu bulunan kişiye verilmesi gereken ceza yahut soruşturma esnasındaki tedbir ve muameleler insanlık onuruna aykırı olmamalıdır.<sup>6</sup> Bu bakımdan adil yargılanma hakkı ile bağlantılı masumiyet karinesi; kişi haklarının korunması bakımından oldukça önemlidir.

Masumiyet karinesi, kişinin mahkeme tarafından suçluluğuna karar verilmeye dek masum sayılması anlamına gelmektedir.<sup>7</sup> Bir başka deyişle, kişinin bir yargı organı tarafından hakkında karar verilene dek suçsuz kabul edilmesi, kişiliğinin ve haklarının lekelenmemesi ve bunun diğer hukuki prosedürlerde de kabul edilmesidir. Karine sayesinde adil bir yargılanma için delillerin değerlendirilmesi ve hakim vicdani kanaatinin sanık aleyhine yönelmesinin önün geçilmesini sağlamaktadır. Ceza muhakemesinde maddi gerçeğe ulaşırken usul hukuku kurallarının uygulanması şüpheli ve sanık hakları için oldukça önemlidir. Usul hukuku kuralları ve ceza muhakemesine özgü ilkelere uyulmaması halinde verilecek hüküm “zehirli ağacın meyvesi de zehirlidir” prensibi gereği hukuka aykırı hale gelecektir.

Masumiyet karinesinden söz edebilmek için öncelikle bir suç ithamının varlığı aranır.<sup>8</sup> Suç ithamının bulunmadığı hallerde masumiyet karinesinin uygulanamayacağı açıktır. Masumiyet karinesi getiriliş

<sup>6</sup> Sencer, R.S., Adil Yargılanma Hakkı, İzmir Barosu Dergisi, Sayı:2, 2013, İzmir, s.112. (Erişim: 10.04.2023)

<sup>7</sup> Yenidünya, C., “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Masumiyet Karinesi”, Güncel Hukuk Aylık Hukuk Dergisi, Sayı:5, Mayıs 2004, s.20-21, s.20. (Erişim: 10.04.2023)

<sup>8</sup> Çayan, G., s. 52.

amacıyla, suç ithamında bulunulan kişinin onurunu, itibarını ve kişilik haklarını, yargılama öncesinde ve sonrasında korumayı hedefleyen bir ilkedir.<sup>9</sup> Dolayısıyla, masumiyet karinesi soruşturma ve kovuşturma evresinin her aşamasında; kanun yolunda kesinleşmiş bir karar verilene kadar uygulanır.<sup>10</sup> Ancak mahkemece verilen mahkûmiyet kararıyla birlikte masumiyet karinesi kendiliğinden ortadan kalkar.

Masumiyet karinesi korumanın kapsamına göre dar ve geniş olmak üzere ikiye ayrılabilir. Dar anlamda masumiyet bakımından kişi, hakkında mahkeme kararı verilene dek suçlu sayılamazken; geniş anlamda masumiyet ise yargılama öncesi ve karar kesinleşene kadar sonrası da dahil olmak üzere kişinin suçlu sayılamaması olarak ifade edilir.<sup>11</sup> Bununla beraber masumiyet karinesi hakkında bir içsel bir de dışsal olmak üzere iki koruma yönü olduğundan da bahsedilebilir. İçsel koruma uyarınca soruşturma ve kovuşturma organları yargılama başında sanık hakkında önyargı barındırmamaları ve yargılamayı hukuka uygun olarak, tarafsız bir şekilde yürütülmelidirler. Dışsal koruma ile de diğer kamu makamları ve basın organlarının açıklamalarıyla sanığın masumiyetine ve lekenmeme hakkına zarar verilmemesi gözetilmektedir.<sup>12</sup>

Bununla birlikte masumiyet karinesinin ceza muhakemesi yönünden ikinci bir amacı; beraat etmiş veya hakkındaki cezai kovuşturma sonlanmış olan kişilerin kamu makamlarınca suçlu olarak muamele görmesinin engellenmesidir. Kamu makamlarının ve basının da masumiyet karinesine uygun eylemlerde bulunması masumiyet karinesinin uygulanması için zorunludur. Bir başka deyişle kamu gücünü kullanmakta olan herkesin masumiyet karinesi karşısında temkinli davranması gerekir çünkü toplum bir kamu görevlisinin dosya ile ilgili bilgiye sahip olduğunu düşünmekte olup o kamu görevlisine inanmaya meyillidir. Ancak bu durumda deliller tam olarak toplanmadan, soruşturma sonlandırılmadan ve kovuşturma devam ederken bir açıklamada bulunulması kişi-

<sup>9</sup> Çayan .G., s.53.

<sup>10</sup> Çayan, G., s.69.

<sup>11</sup> Çayan, G., s.75

<sup>12</sup> Tanrıvermiş, A., s.17.

nin lekelenmeme hakkını ve masumiyet karinesini olumsuz olarak etkiler.<sup>13</sup> Uygulamada genellikle masumiyet karinesi bizzat resmi makam ve kurumların açıklamaları ile veya basın organlarının haber üslubu sonucu ihlal edilmektedir. Henüz hakkında yargı organınca bir hüküm verilmiş bulunan kişileri basında suçlamak toplum nezdinde bir kamuoyu oluşturarak yargılamayı etkileyebilmekte ve yargı erkinin görevini icra ederken toplum tarafından baskılanmasına sebebiyet vermektedir. Bununla birlikte kişinin onuru ve saygınlığı zedelenecek lekelenmeme hakkı da ihlal edilebilmektedir. Açıklanan nedenle sanığın yargılamasının yapıldığı duruşmada hakimin bağımsız ve tarafsız olmaması, sanığın hukuki yardımdan mahrum bırakılması, delil getirme hakkının kullanılmasında gibi durumlar adil yargılanma hakkını zedelediği gibi, masumiyet karinesini de ihlal eder. Toplum tarafından yargıya olan güvenin korunması ve birey haklarının menfaati açısından masumiyet karinesinin önemi büyüktür.

### **C. MASUMİYET KARİNESİNİN CEZA MUHAKEMESİNE ÖZGÜ DİĞER İLKELER İLE İLİŞKİSİ**

Tüm bu masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı aynı zamanda adil yargılanma hakkının bir parçasıdır. Adaletin hukuka uygun yollardan ve adil yargılanma hakkına riayet ederek sağlanması gerekmekte olup bu kapsamda kişilerin bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından yargılamasının yürütülmesi masumiyet karinesinin korunması için elzemdir. Bağımsız bir mahkemeden anlaşılması gereken; yargı üzerinde bir etkinin ve baskının bulunmaması, emir ve talimat almaması ile taraflara eşit davranılmasıdır.<sup>14</sup> Bu nedenle hakimin muhakemeyi sanığın suçlu olduğu ön yargısıyla yürüttüğü hallerde masumiyet karinesinin ihlalinden söz edilmektedir.

Ceza muhakemesinde ispat için şüpheye yer vermeyen deliller aranıldığından, şüphe bırakmayan delillerin eksikliğinde mahkumiyet kararı

<sup>13</sup> Akıncı, F., Lekelenmeme Hakkı, TAAD, Sayı: 43, 2020, s. 184. (Erişim: 01.06.2023)

<sup>14</sup> Bacaksız, P., Doğan, K., Özbek, V.Ö., Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 14. Bası, 2021, s.69.

verilemez. Böyle bir durumda şüpheden sanık yararlanır ilkesinden faydalanılarak, sanık hakkında beraat kararı verilmesi gerekir.<sup>15</sup> Şüpheden sanık yararlanır ilkesine göre; mahkeme tarafından sanığın suçu işlediği kanaatine varılmalıdır, aksi halde şüphenin varlığında sanık hakkında beraat kararı verilmelidir.<sup>16</sup> Dolayısıyla, bir kişinin suçluluğu mahkeme kararıyla şüphesiz olarak kesinleşene kadar masum sayılması anlamını taşıyan bu ilke, masumiyet karinesinin bir sonucudur. Adil yargılanma ilkesinin özümsemiği günümüz modern hukuk sistemlerinde şüpheden sanık yararlanır ilkesine riayet edilmekte olup bu ilke muhakemenin yapı taşını oluşturmaktadır. Yargılamada birlikte rol oynayan tüm bu ilke ve haklar, hukuk devleti ilkesinin sonucunu meydana getirmektedirler.

Anayasa Mahkemesi kararlarında da masumiyet karinesine sıklıkla atıf yapılmaktadır. Nitekim Anayasa Mahkemesine hükümlülerin kapalı ceza infaz kurumuna iadelerine ilişkin kararların onaylanması ve bu kararlara itiraz edilmesi üzerine açılan davalarda, itiraz konusu kuralın Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varan mahkemeler, iptali için başvurmuşlardır. İtiraz konusu 5275 sayılı Kanun'un 14. Maddesinin 4. Fıkrasını içermektedir.

**5275 Sayılı kanun 14/4 - Açık ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülerden kınamadan başka bir disiplin cezası alanlar ve hükümlü oldukları suçtan başka bir fiilden dolayı haklarında tutuklama kararı veya soruşturma konusu olan suçun kanunda öngörülen cezasının üst sınırı yedi yıldan az olmayan bir başka suçtan soruşturması veya böyle bir suçtan tutuksuz yargılanması devam etmekte olanlar ile yaş, sağlık durumu, bedensel veya zihinsel yetenekleri bakımından çalışma koşullarına uyum sağlayamayacakları saptananlar, kurum yönetim kurulunun kararı ile kapalı ceza infaz kurumlarına geri gönderilirler. Bu karar, infaz hâkiminin onayına sunulur.** “

<sup>15</sup> Yenidünya, C., s.1.

<sup>16</sup> Bacaksız, P., Doğan, K., Özbek, V.Ö., s.78.

## Anayasa Mahkemesi tarafından yapılan değerlendirmede;

“İtiraz konusu kural, kanun koyucu tarafından hükümlünün açık ceza infaz kurumlarına ayrılma şartlarının ortadan kalkması ve toplum için bir tehlike oluşturabilecek olmasını gözeterek tedbir amaçlı olarak düzenlenmiş ise de kural uyarınca bu kişilerin kapalı ceza infaz kurumuna gönderilmeleri, suçlu sayıldıkları gerekçesiyle kendilerine verilen bir yaptırım niteliğine dönüşmektedir. Ayrıca, itiraz konusu kural, açık ceza infaz kurumlarından beklenen kamusal yararı da ortadan kaldırmaktadır. Kanun’un çıkarılma ve açık ceza infaz kurumlarının kurulma amaçları ile çelişen bu hususlar ise hükümlülerin henüz işleyip işlemedikleri belirli olmayan bir suçtan dolayı suçlu olarak nitelendirilmelerine yol açıp Anayasa’nın 38. maddesinin dördüncü fıkrasında düzenlenen “suçsuzluk karinesi” ile bağdaşmamaktadır.”<sup>17</sup> şeklinde masumiyet karinesinin önemine vurgu yaparak suçu işleyip işlemediği belli olmayan kişilerin suçlu olarak nitelendirilmesini masumiyet karinesine aykırı bulunmuştur. Değerlendirme neticesinde ise “...veya soruşturma konusu olan suçun kanunda öngörülen cezasının üst sınırı yedi yıldan az olmayan bir başka suçtan soruşturması veya böyle bir suçtan tutuksuz yargılaması devam etmekte...” ibaresinin Anayasa’ya aykırı olduğuna ve iptaline karar verilmiştir.

Yukarıda açıklandığı üzere, bir kişi suçluluğu mahkeme kararıyla sabit olana kadar masumdur. Ancak kişi hakkında mahkeme tarafından karar verildiğinde ve mahkumiyeti kesinleştğinde artık suç isnadında bulunulmuş olan sanık yerine suçlu haline gelecektir. Bu durumda artık masumiyet karinesi uygulanamaz zira kişi hakkında suçlu olduğunda dair karar verilmiştir. Mahkumiyet hükmünün kesinleşmesi artık hükmün infaz edilebilirliğini ve masumiyet karinesine dair korumanın ortadan kalktığını göstermektedir. Şu durumda olağanüstü kanun yollarına başvuru sürecinin, masumiyet karinesinin getirdiğı korumanın kalkmasında bir değişikliğe yol açmadığı anlayışı yaygın olarak kabul

<sup>17</sup> Anayasa Mahkemesi, 2014/26 E. 2014/78K. T. 9.4.2014, [www.lexpera.com.tr](http://www.lexpera.com.tr). (Erişim: 15.06.2023)



edilmektedir.<sup>18</sup> Buna rağmen, mahkum edilen suçlu hakkında yeni bir suç isnadına yol açacak şekilde bir suç ithamı bulunuyorsa, bahsedilen halde artık yeni suç şüphesi hakkında masumiyet karinesi uygulanmaya devam edecektir.<sup>19</sup>

Anayasa mahkemesi bir kararında; “masumiyet karinesi kural olarak, hakkında bir suç isnadı bulunan ve henüz mahkûmiyet kararı verilmemiş kişileri ilgilendiren bir ilkedir. Suç isnadı mahkûmiyete dönüşen kişiler açısından ise, artık ‘hakkında suç isnadı olan kişi’ statüsünde olmadıkları için masumiyet karinesi iddiasının geçerli bir dayanağı kalmamaktadır. Ancak ceza davasının herhangi bir nedenle düştüğü, belirli bir süre sonra şarta bağlı olarak düşeceği veya sanık hakkında mahkûmiyet hükmü kurulmaksızın davanın ertelendiği durumlarda kişi hakkında masumiyet karinesinin devam ettiğini kabul etmek gerekir. Çünkü bu durumlarda ortada henüz verilmiş bir mahkûmiyet hükmü bulunmamaktadır.”<sup>20</sup> şeklinde, davanın ertelendiği durumlarda da bu karinenin geçerliliğine dayanmıştır. Böyle bir durumda henüz kişi hakkında bir mahkeme kararı verilmemiş olup kişi suçlu değil, halen sanık olarak adlandırılmakta ve masumiyet karinesinden faydalanmaktadır.

Sanık hakkında doğrudan beraat hükmü verilmek yerine, delil yetersizliğinden beraat edilmesi de masumiyet karinesinin ihlaline sebebiyet vermektedir. Delil yetersizliği nedeniyle verilen beraat kararına karşı kişinin menfaatinin bulunmadığı gerekçesiyle temyiz kanun yoluna başvurulmadığından, kişi her ne kadar beraat kararı almışsa da bu durum masumiyetine gölge düşürmekte olup kişinin sanki suçu işlemiş ancak mahkeme kararında gerekçelendirilecek yeterli delile dayanılmadığı izlenimine götürmektedir. Bir başka deyişle delil yetersizliğinden beraat edilmesi bizi sanığın suçu işlediği, ancak yeterli delile ulaşılamadığı kanısına götürerek kişinin üzerindeki şüphe ve toplumsal baskının devam

<sup>18</sup> Doğan, K., Ceza Muhakemesinde Belirsizlik Kuşkudan Sanık Yararlanr İlkesi : in dubio pro reo, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2. Baskı, 2018, s. 146

<sup>19</sup> Değirmencioglu, B., Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında “Masumiyet Karinesi”nin Korunması, ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, ss.307-356, s.321. (Erişim: 07.07.2023)

<sup>20</sup> Anayasa Mahkemesi, 13.06.2013, 2012/665 B.N.

etmesine sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla delil yetersizliği sebebiyle verilen beraat kararının bu yönüyle masumiyet karinesi ile örtüşmediği söylenebilir. Yukarıda da değinildiği üzere şüpheden sanık yararlanır ilkesinin önemi yargılamanın bu aşamasında ortaya çıkmaktadır. Eğer kişinin suç işlemediğine dair en ufak bir şüphe varsa ve suçu işlediğine dair kesin deliller bulunmuyorsa, bu durumda kişinin masum olduğu kabul edilir.<sup>21</sup> Bu nedenledir ki delil yetersizliği mevcut olduğunda şüpheden sanık yararlanır ilkesi uygulama alanı bulsa da, delil yetersizliğine dayanılması masumiyet karinesine gölge düşürülebileceğinden doğrudan beraat hükmü kurulması kişinin masumiyet, onur ve saygınlığının korunmasında yardımcı olacaktır.

Kovuşturma evresinde kişi masum kabul edileceğinden suçu işlemediğine dair şüphenin varlığı halinde verilecek beraat kararı, şüpheden sanık yararlanır ilkesinin masumiyet karinesinin bir sonucu olduğuna bizleri götürebilmektedir. Ancak soruşturma evresinde soruşturma makamının maddi delilleri şüpheli lehine yorumlama ve değerlendirme amacı bulunmadığından söz konusu şüpheden sanık yararlanır ilkesi bu evrede uygulama alanı bulamayacaktır. Bu durum koruma tedbirlerinin uygulanmasında şüpheye düşülmesi halinde şüphenin lehe uygulanarak tedbirin verilmemesine karar verilmesi ile karıştırılmamalıdır. Tedbir uygulanması kişinin masum kabul edilmediği anlamını taşımamakta, yalnızca gerekli şüphe ve deliller ışığında bir önlem olarak fayda sağlamaktadır. Zorunlu görüldüğü takdirde uygulanmasına karar verilen tedbir kararları kesinleşen bir mahkumiyet hükmüne kadar kişinin masumiyetini ortadan kaldırmaz. Tedbirin sınırlarının iyi çizilmesi ve keyfilik barındırmaması oldukça önemli olup bunun bir cezalandırma aracına dönüştürülmemesi modern bir hukuk sisteminde önemlidir.

AİHM, Minelli- İsviçre davasında, sanığın suçluluğu yasal olarak saptanmadan önce ve özellikle kendisinin savunma hakkına sahip olmadan onun suçlu olduğu hissini telkin eden adli bir kararın masu-

<sup>21</sup> Yıldırım, A., Anayasa Mahkemesi Uygulamasında Masumiyet Karinesi, Sayı:5, 9/6/2017 (Erişim: 07.07.2023)

miyet karinesinin ihlali olduğu şeklinde bir karar almıştır.<sup>22</sup> Yine aynı başvuranın suçluluğu sabit olmadan zamanaşımı dolayısıyla sona eren yargılama sonucunda masrafların bir kısmının bu kişiye yükletilmesi de AİHM tarafından masumiyet karinesine aykırı bulunmuştur. Masumiyet karinesi şu an AİHM tarafından en çok işlenen ve içtihat oluşturulan konulardandır. AİHM'in bugün masumiyet karinesinin üzerinde çokça içtihat geliştirmesinin bir nedeni, kişilerin devlete karşı korunmaya ihtiyaç duymasıdır. Özellikle kamu otoritelerine, masumiyeti karşısında önyargı ile yaklaşan yargı organlarına ve toplumda kamuoyu oluşturacak basın organlarına karşı korunma ihtiyacı olduğunu belirterek, içtihatlarını bu açıdan geliştirmiştir.<sup>23</sup>

Soruşturma evresindeki işlemlerin gizli yürütülmesi; delillerin doğru bir şekilde toplanabilmesi, tanıkların ve delillerin engellenmemesi ile şüphelinin haklarının sağlanması açısından önemlidir. Soruşturma esnasında bu kişiye şüpheli denmesinin sebebi kişinin henüz yargılanmasına geçilmemiş olması, dolayısıyla da suçlu olmayabileceği ihtimalidir. Kişi hakkında soruşturmaya başlanabilmesi için şikayet, ihbar ya da basit şüphe aranmaktadır. Başlangıç şüphesi olarak da adlandırılan basit şüphede suçun işlendiği izlenimini veren hal olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlamda suçun işlendiğine dair en azından emarelerin mevcudiyeti aranmakta olup kişi hakkındaki şüphe yersiz olabileceğinden masumiyet ihtimali göz ardı edilmemelidir. Sonuç olarak, soruşturma evresinin gizli olmasının amacı kişiyi korumak ve masumiyet karinesinin ihlalini önlemektir.

Masumiyet karinesinde bireyler suça ilişkin bir şüphede aleyhe ya da lehe katkıda bulunmak zorunda değildir. Karine sayesinde zaten kişi masum sayılacağından delilleri toplayıp değerlendirmesi gereken yargı görevlileridir. Bu sebeptendir ki sanığın masum olduğunu kanıtlama gibi bir yükümlülüğü yoktur. Bununla birlikte suç isnadında bulunulan kişilere savunma hakkının verilmesi gerekmektedir. Her ne kadar kişinin

<sup>22</sup> Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Minelli v. İsviçre Davası, Başvuru numarası: 8660/79, Karar Tarihi: 25/03/1983, hudoc.echr.coe.int.

<sup>23</sup> Değirmencioglu, B., s.333.

delil toplayıp kendi lehine katkıda bulunmasına gerek kalmasa da, savunma hakkı baki olduğundan şüpheli ya da sanığın ceza muhakemesi sürecine katılarak kendi lehine delil getirmesinin gönüllülük esasına dayanması gerekmektedir. Bu şekilde muhakemeye yön verme ilkesi rol oynayarak yargılamada sanık tarafından sanık lehine deliller öne sürülebilmiş olur.<sup>24</sup>

Masumiyet karinesi aynı zamanda lekelenmeme hakkı ve adil yargılanma hakkı ile ilişkili olup adil yargılanma hakkının tam anlamıyla sağlanabilmesi sonucu masumiyet karinesi korunmuş olacaktır. Zira maddi gerçeğe ulaşmak adil bir yargılama ile mümkün olduğundan kişinin lekelenmeme hakkı da masumiyet karinesi aracılığı ile korunmuş olacaktır. Lekelenmeme hakkı yargılamada bireyin obje olarak algılanmaması, onurunun korunması ve toplumda onun da bir birey olduğunun unutulmaması için önemlidir. Ancak lekelenmeme hakkı yönünden Anayasamızda yer alan bir düzenleme yoktur.

Kişinin onur ve haysiyetinin zedelenmemesi ile toplum içindeki saygınlığının korunması açısından, suç şüphesiyle hakkında soruşturma ya da kovuşturma yapılan kişinin masumiyetine gölge düşürecek, kamuoyunda suçlu duruma düşürecek her türlü yayın, haber, söz gibi kavramlardan kaçınılmasını gerektiren hak, lekelenmeme hakkı olarak tanımlanabilir.<sup>25</sup> Ancak bu hak günümüzde basına bir şekilde sızdırılan bilgiler ile sıklıkla ihlal edilmektedir. Bir başka ifadeyle, masumiyet karinesini ihlal eden söylemler ve hareketler kişinin kamuoyunda suçlu olarak algılanmasına neden olabileceğinden, lekelenmeme hakkına da zarar verici niteliktedir. Ancak basın özgürlüğü ile masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı bakımından birtakım çatışmalar yaşanabilmekte; basın özgürlüğü altında sıklıkla masumiyet karinesi dahilindeki lekelenmeme hakkı zedelenmektedir. Zira henüz soruşturma evresinde veya kovuşturmanın devam ettiği süreçte basına düşen haberler şüpheli ya da

<sup>24</sup> Köksal, A., Özen, M., Suçsuzluk Karinesi Bağlamında Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 68 (1) 2019: 261-286, s.275. (Erişim: 27.06.2023)

<sup>25</sup> Ertürk, E., Türk Hukukunda Lekelenmeme Hakkı, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020, s.23 (Erişim: 27.06.2023)

sanığın masum olma ihtimalini yok sayarak kişilik haklarını zedelemekte ve masumiyetine gölge düşürmektedir. Ayrıca yukarıda da değinildiği üzere bu şekilde müdahale bir kamuoyu oluşturarak yargı organları üzerinde baskı ve önyargıya neden olabilmektedir. Bu durum adil yargılanma hakkını ve dolayısıyla mahkemenin hür iradesini etkileyerek geri dönülemez sonuçlara yola açabilmektedir.

Basın özgürlüğü temel bir hak ve özgürlük olarak Anayasanın 28. maddesinde “Basın hürdür, sansür edilemez.” ifadesiyle yer almıştır. Ancak Anayasa’nın 26. maddenin ikinci fıkrasında bu özgürlüklerin milli güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabileceği düzenlenmiştir. Belli hakların sınırlandırılması kanunlarla ve kurallar çerçevesinde mümkün olduğundan, bireyin hakları öncül tutularak basın özgürlüğüne sınırlamalar getirilebilmektedir. Yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi şeklindeki sınırlamanın sebebi basın özgürlüğünün geniş kapsamına karşı kişi haklarının, onur ve saygınlığının üstün olup korunması gerektiğidir. Zira temelde adil yargılanma hakkının başka şekilde bir ifadesi olan bu sınırlama suçsuzluk karinesini de içermektedir. AİHS ise 10. maddesinde basın özgürlüğüne bazı sınırlamalar getirilmiştir; “...başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması”<sup>26</sup> gibi konularda basın sınırlamalara tabi olacaktır. Bu sebeple henüz hükümlü olmayan kişilerin haklarının korunabilmesi ve yargı görevlilerinin de tarafsızlığının güvence altına alınabilmesi için, masumiyet karinesinin ihlalini engelleyebilmek adına basın özgürlüğü Anayasaya uygun olarak sınırlandırılabilir. Birtakım hak ve özgürlükle-

<sup>26</sup> Avrupa Birliği, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, www.echr.coe.int.

re getirilen sınırlamalar doğrultusunda bu alanda kalan her türlü hakkın müdahaleden korunmasını sağlamak da sınırlandırmanın getirdiği sonuçlardandır.<sup>27</sup>

Basın Kanunu'nun 3. maddesinde de "Basın özgürlüğünün kullanılması ancak demokratik bir toplumun gereklerine uygun olarak; başkalarının şöhret ve haklarının, toplum sağlığının ve ahlâkının, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması, Devlet sırlarının açıklanmasının veya suç işlenmesinin önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla sınırlanabilir."<sup>28</sup> şeklinde bir sınırlandırılabilme yetkisi getirilmiştir. Yine, soruşturmanın gizliliğini düzenleyen Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 157. maddesinde de ; "Kanunun başka hüküm koyduğu hâller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresindeki usul işlemleri gizlidir."<sup>29</sup> ifadesi kullanılarak, soruşturmanın gizli tutulması ile şüphelinin masum olabileceği düşünülerek, kişinin lekelenme hakkı ve masumiyet karinesi de korunmuştur.

Ceza Muhakemesi Kanununda duruşmada ses ve görüntü alıcı aletlerin kullanılması yasağı 183.maddesinde düzenlenerek basın-yayın organlarını sınırlama amaçlanmaktadır. Bu bakımdan duruşmada kayıt alınması; henüz kişi hakkında kesinleşmiş mahkeme hükmü verilmediyse ve dava ertelendiyse, kişi hakkında önyargıların oluşabilmesine ve toplum tarafından suçlu olduğuna kanaat getirilmesine sebep olabilmektedir. Böylelikle henüz bağımsız ve tarafsız bir mahkemece hakkında kesinleşmiş mahkumiyet hükmü verilmeyen sanığın lekelenme hakkı ihlal edilecektir. Bununla birlikte masum olduğu daha sonra anlaşılan kişinin onuru, saygınlığı ve hakları zedelenmiş olacaktır. Bu sebeple medya tarafından sunulan haberlerin önyargılı ve gerçeğe aykırı iddialar taşımaması, yargı makamlarının yönlendirilmemesi, masumiyet karinesinin korunması açısından önemlidir.

<sup>27</sup> Yenisey F., Nuhoglu A., Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018, s.73.

<sup>28</sup> Basın Kanunu, 26/6/2004, Kanun No. 5187, [www.mevzuat.gov.tr](http://www.mevzuat.gov.tr).

<sup>29</sup> Ceza Muhakemesi Kanunu, 17/12/2004, Kanun No. 5271, [www.mevzuat.gov.tr](http://www.mevzuat.gov.tr).

Lekelenmeme hakkı çerçevesinde değerlendirebileceğimiz unutulma hakkı ise kişilerin toplum içerisindeki onur ve saygınlığının korunabilmesi bakımından oldukça önemlidir. Unutulma hakkı; üstün bir kamu yararı mevcut olmadığı sürece, internet ortamında bulunan kişisel verilerin başkaları tarafından erişiminin önlenmesi amacıyla silinmesini ve yayılmasının isteme hakkıdır. Basın organlarıncı dijital ortamda paylaşılan veriler kayıt altına alınmakta ve ilerleyen dönemlerde de üçüncü kişilerce kullanılabilir. Bu şekilde dijital ortamda paylaşılan kişisel veriler kaydedilerek herkes tarafından ulaşılabilir ve yayılabilir hale gelmektedir.<sup>30</sup> Unutulma hakkı ile birlikte kişisel verilere erişim kısmen ya da tamamen sınırlandırılarak bireyin toplumdan dışlanması önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Unutulma hakkı sayesinde dijital ortamda yer alan ve ilgili kişiyi rahatsız eden kendisi hakkındaki veriler bir daha geri getirilemeyecek üzere silinir.<sup>31</sup> Bu hak sayesinde, geçmişte çeşitli basın araçları ile paylaşılan ve dijital veri tabanında yer alan her türlü dokümana erişim kısıtlanarak kişinin yeni bir başlangıç yapabilme fırsatı sunulur.

#### D. SONUÇ

Masumiyet karinesi, kişi hakkında kesinleşmiş bir mahkumiyet hükmü olmaksızın suçlu sayılmayacağını açıklayan ve soruşturma ile kovuşturma evresinde kişi hak ve saygınlığını korumayı amaçlayan bir karinedir. Soruşturma ve kovuşturma esnasında şüpheli ya da sanık atılı suçu işlemiş olabileceği gibi masum da olabileceğinden adil bir yargılanma için masumiyet karinesi ve bu bağlamda lekelenmeme hakkının modern hukuk sistemlerinde güvence altına alınması gerekmektedir. Günümüzde basın ve çeşitli kamu gücünü kullanan kişiler tarafından bu ilkeler sık sık ihlal edilmektedir. Bu durum yargı üzerinde baskı oluşturu-

<sup>30</sup> Elmalıcı, H., Bilişim Çağının Ortaya Çıkardığı Temel Bir İnsan Hakkı Olarak Unutulma Hakkı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 65 (4) 2016: 1603-1636, s.1610 (Erişim: 27.06.2023)

<sup>31</sup> Alıntılayan Elmalıcı, H., s.1611; Aktaran Güleler, S., "Dijital Hafızadan Silinmeyi İstemek: Temel Bir İnsan Hakkı Olarak 'Unutulma Hakkı'", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 2012, Sa. 102, s. 226. (Erişim: 27.06.2023)

rarak kişilerin adil yargılanma hakkının ihlaline sebebiyet vermektedir. Aynı zamanda basın aracılığı ile kişisel verilerin paylaşımı, kişi hakkında kesinleşmiş mahkumiyet hükmü bulunmamasına karşın toplumda suçlu ilan edilmesine yol açarak lekelenme hakkını ihlal etmektedir. Bu durumda, unutulma hakkının uygulama bulması halinde kişinin onayıyla bu verilerin kalıcı olarak silinmesi amaçlanmaktadır. Tüm bunlar birlikte düşünüldüğünde; kişilerin hak kayıpları yaşamaması, onur ve hayiyetlerinin zedelenmemesi ve hukuk devletinin korunması amacıyla, maddi ve usuli hukuk kuralları ile birlikte ceza muhakemesine özgü ilkelere gözetilerek adil bir yargılamanın sürdürülmesi amaçlanmalıdır.



## KAYNAK

Avrupa Birliği, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, [www.echr.coe.int](http://www.echr.coe.int)

Avrupa Birliği, “Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi,” 2000, [www.avrupa.info.tr](http://www.avrupa.info.tr).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Minelli v. İsviçre Davası, Başvuru numarası: 8660/79, Karar Tarihi: 25/03/1983, [hudoc.echr.coe.int](http://hudoc.echr.coe.int).

**Akıncı** Fatih., Lekelenmeme Hakkı, TAAD, Sayı: 43, 2020.

Anayasa Mahkemesi, E. 2014/26 K.2014/78 T. 9.4.2014, [www.lexpera.com.tr](http://www.lexpera.com.tr).

**Bacaksız** Pınar, **Doğan**, **Özbek** Veli Özer, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 14. Bası, 2021.

Ceza Muhakemesi Kanunu, 17/12/2004, Kanun No. 5271, [www.mevzuat.gov.tr](http://www.mevzuat.gov.tr).

**Çayan** Gökhan, Masumiyet Karinesi Doktrini, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2020, ss. 49-88.

**Değirmencioğlu** Burcu., Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında “Masumiyet Karinesi” nin Korunması, ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, ss.307-356.

**Doğan** Koray , Ceza Muhakemesinde Belirsizlik Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi : in dubio pro reo, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2. Baskı, 2018,

**Elmalica** Hasan, Bilişim Çağının Ortaya Çıkardığı Temel Bir İnsan Hakkı Olarak Unutulma Hakkı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 65 (4) 2016: 1603-1636.

**Ertürk, E.**, Türk Hukukunda Lekelenmeme Hakkı, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020.

**Sencer, R.S.**, Adil Yargılanma Hakkı, İzmir Barosu Dergisi, Sayı:2, 2013, İzmir, s.112.

**Köksal Atacan, Özen Muharrem**, Suçsuzluk Karinesi Bağlamında Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 68 (1) 2019: 261-286

**Tanrıvermiş Atilla**, Masumiyet Karinesini Genişleten Bir İlke Olarak Lekelenmeme Hakkı, İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021 .

**Üzülmez İlhan**, Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları, TBB Dergisi, Sayı 58, 2005, ss. 41-72

**Yayla Mehmet**, Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat ve Şüphe, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2. Bası, 2021

**Yenidünya Caner**, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Masumiyet Karinesi”, Güncel Hukuk Aylık Hukuk Dergisi, Sayı:5, Mayıs 2004, s.20-21.

**Yenisey Feridun, Nuhoğlu Ayşe**, Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018.

**Yıldırım Akif**, Anayasa Mahkemesi Uygulamasında Masumiyet Karinesi, Sayı:5, 9/6/2017